

YURAK-QON TOMIRI TIZIMI KASALLIKLARI VA TASNIFI

Brilyant Azizova Baxtiyorovna
Buxoro viloyati G'ijduvon tumani
Abu Ali ibn Sino nomidagi
Jamoat salomatligi texnikumi

Annotatsiya: Mazkur maqolada yurak qon tomir tizimi kasalliklari tasnifi, kelib chiqish sabablari hamda ularning tarkibiy tuzulishi, funksiyasi va asosiy vazifalarini yoritadi. Shuningdek, maqolada yurak qon tomir tizimi kasalliklarining bugungi kunda dolzarb muommoga aylanganligi haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: yurak funktsiyasi, yurak-qon tomir tizimi kasalliklari, ichki sekretsiya bezlari, arteriya qon tomiri, venoz.

Аннотация: В статье представлена классификация заболеваний сердечно-сосудистой системы, их причины, структура, функции и основные задачи. Также в статье содержатся мысли о том, что заболевания сердечно-сосудистой системы сегодня стали актуальной проблемой.

Ключевые слова: функция сердца, заболевания сердечно-сосудистой системы, железы внутренней секреции, артериальные кровеносные сосуды, венозные.

Abstract: The article presents the classification of diseases of the cardiovascular system, their causes, structure, functions and main tasks. The article also contains thoughts that diseases of the cardiovascular system have become a pressing problem today.

Key words: heart function, diseases of the cardiovascular system, endocrine glands, arterial blood vessels, venous.

Yurak tanamizning asosiy organidir. Bu qanday ishlashiga, qanday holatda ekanligiga va inson salomatligiga bog'liq. Yurak funktsiyasi esa juda keng mavzu bo'lib, uni hamma hech bo'lmaganda yuzaki bilishi kerak. Yurak-qon tomir tizimi kasalliklari dunyo bo'yicha hozirgi kunga qadar nogironlik va o'limning asosiy sababi ekanligicha qolmoqda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, barcha o'lim holatlarining 56 foizi yurak-qon tomir tizimi kasalliklari oqibatida kelib chiqadi. Yevropa mamlakatlarida yurak-qon tomir kasalliklari yiliga 4,3 mln (48%) aholi o'limiga sababchi bo'ladi. Davlat statistika qo'mitasi xabariga ko'ra, O'zbekiston Respublikasida 2019 yilning yanvar-iyun oylarida vafot etgan

fuqarolarning 62,1 foizi holatda aynan qon aylanish tizimi kasalliklari sabab qilib ko'rsatilgan. Qon tomirlar tizimi: yurak, arterial, vena, limfadan iborat. Tomirlar ichida harakat qilayotgan qon, modda va gaz almashinuvini ta'minlaydi. Ichki sekretsiya bezlaridan ajralgan garmonlar xam qon orqali organizmga tarkaladi. Arteriyalar qoni yurakdan a'zolariga yo'naltirsa, venalar uni a'zolaridan yurak tomonga xarakatini ta'minlaydi. Arteriya qon tomiridan arterial qon oladi, lekin o'pka arteriyasi va embrionda kindik arteriyasidan venoz qon oqadi. Lekin o'pka venasida va embrion kindik vena tomiridan arterial qon oqadi. Boshqacha aytganda yurakdan chiquvchi barcha tomirlar arteriya, yurakka kelib quyuluvchi tomirlar vena tomirlar deyiladi. Tomirlar tarmoqlangan sayin ularning diametri kichrayib, devori yupqa tortadi. Yurakka yaqin joylashgan qon tomirlar devori katta bosim ta'sirida chidamli bo'lishi kerak, chunki o'rtadagi bosim 200 mm simob ustuniga teng. Shu sababli, bu qon tomirlar devorida elastik tolalar ko'p bo'lib, uni elastik turkumli qon tomirlar deyiladi. O'rta va kichik qon tomirlargacha bosim bir oz pasayadi. Natijada qonning yunalishi uchun qon tomir devoridagi mushaklarning uzini xam qisqarilishiga extiyoj bo'ladi. Shu sababli yurakdan uzoqroqqa joylashgan o'rta va kichik qon tomirlarda silliq mushak qavati yaxshi taraqqiy etgan bo'lib, uni mushak turkumidagi qon tomir deyiladi. Arteriya va venalar orasida mikroskopda kurish mumkin bo'lgan mikrotomirlar joylashgan. Ularning eng maydasi kapillyar deyiladi. Organizmda qon yopiq doira ichida harakat qilib, katta va kichik qon aylanish doirasi tafavut etiladi. Quyida yurak-tomir kasalliklar turlaridan bir qanchasini ko'rib chiqamiz.

Arterial gipertoniya (AG) — qon bosimini 140/90 mm.sim.ust va undan yuqori bo'lishi. Birlamchi, essentsial arterial gipertoniya (shuningdek, gipertonik kasallik) patologik jarayonlar mavjudligi bilan bog'liq emas va zamonaviy sharoitlarda bartaraf etishning imkoni mavjud bo'lgan sabablar tomonidan chaqiriladi. Bu eng keng tarqalgan yurak-tomir patologiyasi hisoblanadi. Simptomatik yoki ikkilamchi gipertoniya yurak va qon tomir kasalliklari, endokrin tizim patologiyasi yoki boshqa holatlarning oqibati sanaladi.

Yurak ishemik kasalligi (YIK) (shu jumladan barqaror va beqaror stenokardiya, miokard infarkti) — koronar arteriyalar bo'ylab qon aylanishining buzilishi oqibatida yuzaga kelgan miokard shikastlanishi. Ko'pincha YIK sababi — dislipidemiya fonida koronar arteriyalar aterosklerozi sanaladi.

Serebrovaskulyar kasalliklar yoki bosh miya qon tomir kasalliklari — miyaga qon olib kelishga mas'ul bo'lgan tomirlarning zararlanishini o'z ichiga oladigan kasalliklar guruhi. O'tkir serebrovaskulyar kasalliklar orasida eng xavfli turi insult

bo'lib, u jahonda o'lim sabablari bo'yicha ikkinchi o'rinda turadigan, nogironlikka olib keladigan yetakchi patologiyadir.

Insult ikki xil bo'lishi mumkin:

1. Ishemik (miya infarkti) — o'tkir fokal ishemiya tomonidan chaqiriladi.
2. Gemorragik — tomirlarning yorilishi tufayli miyaga qon quyilishi bilan tavsiflanadi.

Inson har qanday kasallikni rivojlanish xavfi ostida. Har qanday organga ta'sir qilishi mumkin. Bizning tanamizda barcha organlar o'z vazifalariga ko'ra tizimlarga birlashtirilgan. Eng zaif yurak-qon tomir tizimidir. U faqat ikkita elementdan - yurak va qon tomirlaridan iborat bo'lsa-da, inson salomatligi va hayotining sifati uning ishiga bog'liq. Axir, ulardagi har qanday asoratlar yoki patologik jarayonlar insonni ish qobiliyati va funkcionalligidan doimiy ravishda mahrum qilishi mumkin. Shuning uchun yurak, qon tomir kasalliklarining oldini olish har bir inson hayotida muhim o'rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kumar, Abbas, Fausto: Robbins and Cotran Pathologic Basis of Disease, 7th 556
2. Hamidov J.H., Oqilov A.T., Saidov T.M., Umumiybiologiyadan amaliy mashg'ulotlar, T., 1970; Kovannatomiya grudi, M., 1978;
3. Ahmedov N.K., Atlas. Odam anatomiyasi [2 jildli], 2-j., 2005.
4. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi (2000-2005-y.)
5. Ziyayeva M.F. Xodjasheva M.D. "Kattalarda hamshiralik parvarishi" 1-qism, "Vorish-nashriyot" Toshkent 2014yil.
6. Haydarov G'.O. "Ichki kasalliklar" Toshkent, "Abu Ali ibn Sino" nashriyoti, 2002 yil.
7. Kalonova I.M. "Kattalarda hamshiralik parvarishi amaliyoti" o'quv - uslubiy qo'llanma, Samarkand, 2008yil.
8. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligining amaldagi buyruqlari